

מעשה דרב כהנא-הספור והתרגום

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף קיז עמוד א

ההוא גברא דהוה בעי אחוויי אתיבנא דחבריה, אתא לקמיה דרב, א"ל: לא תחוי ולא תחוי, א"ל: מחוינא ומחוינא. יתיב רב כהנא קמיה דרב, שמטיה לקועיה מיניה. קרי רב עילויה: +ישעיהו נא+ בניך עולפו שכבו בראש כל חוצות כתוא מכמר, מה תוא זה כיון שנפל במכמר אין מרחמין עליו, אף ממון של ישראל כיון שנפל ביד עובדי כוכבים אין מרחמין עליו.

א"ל רב: כהנא, עד האידנא הווי פרסאי דלא קפדי אשפיכות דמים, והשתא איכא יוונאי דקפדו אשפיכות דמים ואמרי מרדין מרדין, קום סק לארעא דישראל, וקביל עלך דלא תקשי לרבי יוחנן שבע שנין.

אזיל אשכחיה לריש לקיש דיתבי וקא מסיים מתיבתא דיומא לרבנן, אמר להו: ריש לקיש היכא? אמרו ליה: אמאי? אמר להו: האי קושיא והאי קושיא, והאי פירוקא והאי פירוקא. אמרו ליה לריש לקיש. אזל ריש לקיש א"ל לרבי יוחנן: ארי עלה מבבל, לעיין מר במתיבתא דלמחר.

למחר אותבוה בדרא קמא קמיה דר' יוחנן, אמר שמעתתא ולא אקשי, שמעתתא ולא אקשי, אנחתיה אחורי שבע דרי עד דאותביה בדרא בתרא. א"ל רבי יוחנן לריש בן לקיש: ארי שאמרת נעשה שועל! אמר: יהא רעוא דהני שבע דרי להו חילוף שבע שנין דאמר לי רב. קם אכרעיה, א"ל: נהדר מר ברישא, אמר שמעתתא ואקשי, אוקמיה בדרא קמא, אמר שמעתתא ואקשי. ר' יוחנן הוה יתיב אשבע בסתרקי, שלפי ליה חדא בסתרקא מתותיה, אמר שמעתתא ואקשי ליה, עד דשלפי ליה כולהו בסתרקי מתותיה עד דיתבי על ארעא.

רבי יוחנן גברא סבא הוה ומסרחי גביניה, אמר להו: דלו לי עיני ואחזייה, דלו ליה במכחלתא דכספא, חזא דפרטיה שפוותיה, סבר אחוך קמחיך ביה, חלש דעתיה ונח נפשיה. למחר אמר להו רבי יוחנן לרבנן: חזיתו לבבלאה היכי עביד? אמרו ליה: דרכיה הכי.

על לגבי מערתא, חזא דהוה הדרא ליה עכנא, א"ל: עכנא, עכנא, פתח פומיך ויכנס הרב אצל תלמיד, ולא פתח. יכנס חבר אצל חבר, ולא פתח. יכנס תלמיד אצל הרב, פתח ליה, בעא רחמי ואוקמיה.

א"ל: אי הוה ידענא דדרכיה דמר הכי לא חלשא דעתי, השתא ליתי מר בהדן, א"ל: אי מצית למיבעי רחמי דתו לא שכיבנא אזילנא, ואי לא - לא אזילנא, הואיל וחליף שעתא חליף.

תייריה, אוקמיה, שייליה כל ספיקא דהוה ליה ופשטינהו ניהליה. היינו דאמר ר' יוחנן: דילכון אמרי, דילהון היא.

לקועיה - לצואריה שבר מפרקתו.

תוא - חיה והוא שור הבר כדמתרגם (דברים יד) תוא וזמר תורבלא תור שור בלא יער.

אין מרחמין עליו - ושפיר עבדת דקטלתיה.

מסיים מתיבתא דיומא לרבנן - היה מחזר ושונה להם מה שדרש רבי יוחנן אותו היום לפי שר"ל חכם גדול היה ולאחר ששמעו כולן מפי הרב חוזר ומכוונה בידם.

בדרא קמא - שבע שורות תלמידים יושבים לפניו זו לפניו מזו.

ביסתרקי - תפיי"ד בלעז.

מסרחי גביניה - גבות עיניו גדולים ומכסין עיניו.

פריטא שפתיה - נקרעה שפתו על ידי מכה.

הדרא ליה עכנא - נחש גדול עשה עצמו כגלגל ומקיף את פי המערה ונותן זנבו לתוך פיו ואין אדם יכול ליכנס.

פתח פיך - הרחיבי פתחך להסיר זנביך מפוך ועשה פתח ליכנס.

אי מצית למבעי רחמי דתו לא שכיבנא - אי אקשינא לך אזלינא בהדך ואעמוד אצלך בבית המדרש.

ואי לא הואיל וחליף שעתא - ואתרחיש ניסא חליף ולא אלך עוד עמך שמא תכעוס עלי ואמות עוד פעם אחרת אלא אלך לביתי חי ולא אעמוד עוד אצלך פן אמות פעם אחרת ואית דמפרש הואיל וחליף שעתא וקבלתי צער מיתה לא אקבל עוד פעם אחרת לילך מכאן ובפסחים (דף מט) מוכח שהלך לביתו דאמר רב כהנא אי לאו דנסיבנא כהנתא לאו אנא גלאי אמרי ליה והא למקום תורה גלית א"ל לאו אנא גלאי כדגלו שאר אינשי שהרי לא בעבור מקום תורה גליתי אלא מאימת מלכות ברחתי אלמא בתר הכי חי הוה ועוד אמרי בברכות ירושלמי דפגע ביה ההוא גברא אמר ליה מאי עביד בשמיא כלומר שליעג עליו שהיה מת וחיה א"ל גזר דינייה דההוא גברא מחתם ומת ההוא גברא פגע ביה אחרינא אמר ליה הכי נמי ומית אתי לקמיה דר' יוחנן אמר ליה בר איניש דאמיה מבסרא ליה ואנתתיה דאבוה מיקרא כו'.

תייריה - הקיצו משנתו.

א"ל דילכון אמרי - שלכם הייתי אומר תורה של בני א"י היא.

דילהון היא - של בני בבל.

תרגום מעשה דרב כהנא

אדם אחד שהיה רוצה להראות [לגויים] על תבן של חברו.
בא לפני רב. אמר לו: לא תראה ולא תראה. אמר לו: מראה ומראה אני.
ישב רב כהנא לפני רב, שמט את צווארו ממנו. קרא רב עליו: **בניך עולמו שכבו בראש כל חוצות כתוא מכמר** (ישעיהו נא), מה תוא זה כיוון שנפל במכמר אין מרחמין עליו, אף ממון של ישראל כיון שנפל ביד עובדי כוכבים אין מרחמין עליו. [לפיכך מה שעשה רב כהנא כדין עשה].

אמר לו רב: כהנא, עד עכשיו היו פרסיים שלא היו מקפידים על שפיכות דמים, ועכשיו יש יוונים שמקפידים על שפיכות דמים. קום עלה לארץ ישראל, וקבל עליך שלא תקשה לרבי יוחנן שבע שנים.

הלך, מצאו לריש לקיש שיושב ומסכם את ישיבת היום לחכמים. אמר להם: ריש לקיש היכן? אמרו לו: מדוע? אמר להם: זו קושיה וזו קושיה, וזה תירוץ וזה תירוץ. [שמפני חריפותו וידיעתו כיוון לכל מה שנידון בבית המדרש] אמרו לו לריש לקיש. הלך ריש לקיש אמר לו לרבי יוחנן: ארי עלה מבבל; יעיין אדוני בישיבה של מחר.

למחר הושיבו אותו בשורה הראשונה לפני ר' יוחנן. אמר ר' יוחנן שמועה ולא הקשה, שמועה ולא הקשה, הוריד אותו אחורנית שבע שורות, עד שהושיב אותו בשורה האחרונה. אמר לו ר' יוחנן לר' שמעון בן לקיש: ארי שאמרת נעשה שועל! אמר [רב כהנא בלבן]: יהי רצון שאותן שבע שורות תהיינה תמורת שבע השנים שאמר לי רב. עמד על רגליו, אמר לו לר' יוחנן: שיחזור אדוני מתחילה. אמר שמועה והקשה, הושיבוהו בשורה הראשונה, אמר שמועה והקשה. ר' יוחנן היה יושב על שבעה כרים, הורידו לו כר אחד מתחתיו. אמר שמועה והקשה לו, עד שהורידו לו את כל הכרים מתחתיו עד שישב על הארץ.

ר' יוחנן אדם זקן היה ונשמטו גביני עיניו. אמר להם: הגביהו לי את עיני ואראה אותו. הרימו לו את גביניו במכחול של כסף, ראה שהיו שפתיו פרוטות. סבר שצוחק הוא עליו, חלשה דעתו [של ר' יוחנן], ומת [רב כהנא]. למחר אמר להם ר' יוחנן לחכמים: ראיתם את הבבלי איך הוא עושה? אמרו לו: כך דרכו. [כך עשויות פניו שהוא נראה כצוחק, אבל באמת הוא לא צחק]

נכנס לתוך המערה [של הקבורה], ראה שהיה מסובב על ידי עכנא [נחש]. אמר לו: עכנא עכנא, פתח פיך וייכנס הרב אצל תלמיד, ולא פתח. יכנס חבר אצל חבר, ולא פתח. יכנס תלמיד אצל הרב, פתח לו. ביקש רחמים והקימו.

אמר לו: אילו ידעתי שדרכו של אדוני כך [שכך מראה פניו], לא היתה נחלשת דעתי. עכשיו, שיבוא אדוני איתי. ועברה השעה - עברה [וכבר קם].

העירו, העמידו, שאלו [ר' יוחנן את רב כהנא] כל הספיקות שהיו לו ופתר אותם לו. זהו שאמר ר' יוחנן [בכמה מקומות] - מה שאני אומר שלכם, שלהם [של בני בבל] היא, [שהם הדברים שלמד מרב כהנא באותו זמן].

מקורות משלימים

גזל הגוי - רמב"ם, פירוש המשנה, כלים פרק יב, משנה ז

גזל הגוי - רבנו בחיי (דברים ז, טז)

גזל הגוי - באר הגולה, לשו"ע חו"מ תחילת סי' שמ"ח

שמואל אבלע ליה חד זוזא - עיין "ניצוצי אור"

דף קיז

לא תחוי ולא תחוי – [מדוע הלשון היא כפולה] - בן יהוידע

יתיב רב כהנא וכו' שמטי לקועיה מיניה – [על שפוגעים במוסר] – שו"ת ריבש, סי' רלח; סי' תעג

וקביל עלך דלא תיקשי לר' יוחנן ז' שנים – [ענין מספר שבעה. וכל המעשה היה במהות השכלי, ולא במוחש] - אגדות ג' 16

וקביל עלך דלא תיקשי לר' יוחנן ז' שנים – [הטעם שגזר עליו כך, מפני שלא בקש מרבו רשות לפי שהרג את המוסר, וכאילו הורה הלכה לפני רבו] – מהרש"א

עד דשלפי כולהו ביסתרקי – [עשה כן לכפרה על שהושיב את הרב כהנא בדרא בתראה] – פתח עינים

עד דשלפי כולהו ביסתרקי – [עשה כן כדי שה' יחונן אותו תוספת חכמה, בבחינת השפלתי היא הגבהתי] - בן יהוידע

דלו לי עיני ואחזייה – [אין לפרש כי פתח עיניו כדי לקללו, שהרי עד שראה שהוא כאילו מחיך עליו, לא כעס עליו. אלא רצה להבין יותר טוב לימודו, כי איננו דומה שמיעה לראיה] – מהרש"א

חלש דעתיה דר"י - ר"ח שמואלביץ (ח"א כג, ח"ב ב)

יהב ביה עיניה - [העניש אותו מפני שהחלשת דעתו נתבטל מלימודו, וטוב לו לסבול עונש בעוה"ז מבעוה"ב] - רבנו בחיי, במדבר כב, מא

יהב ביה עיניה - אור החיים, שמות יא, ה ד"ה עוד ירצה

דהוה תקיל ויהיב – מהרש"א

דהוה תקיל ויהיב - בן יהוידע

הגוזל לחברו שוה פרוטה, כאילו נוטל נשמתו - נתיב ב' 162, 228 (תשובה, פרק ה : עושר, פרק ב); אגדות ג' 17

נפשו דנגזל וחד אמר נפשו של גזלן – מהרש"א

שהיו מספיקים מים, מעלה כאילו הרגן - מהרש"א על יבמות עח ע"ב

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף פד עמוד א

יומא חד הוה קא סחי רבי יוחנן בירדנא, חזייה ריש לקיש ושוור לירדנא אבתריה, אמר ליה: חילך לאורייתא! - אמר ליה: שופרך לנשי!

- **אמר ליה:** אי הדרת בך - יהיבנא לך אחותי, דשפירא מינאי. קביל עליה. בעי למיהדר לאתווי מאניה - ולא מצי הדר.

אקרייה ואתנייה, ושויה גברא רבא.

יומא חד הוו מפלגי בי מדרשא: הסייף והסכין והפגיון והרומח ומגל יד ומגל קציר מאימתי מקבלין טומאה - משעת גמר מלאכתן, ומאימתי גמר מלאכתן? רבי יוחנן אומר: משיצרפס בכבשן, ריש לקיש אמר: משיצחצחון במים. - אמר ליה: לסטאה בלסטיותיה ידע! - אמר ליה: ומאי אהנת לי? התם רבי קרו לי, הכא רבי קרו לי. אמר ליה: אהנאי לך דאקרבינך תחת כנפי השכינה.

חלש דעתיה דרבי יוחנן, חלש ריש לקיש. אתאי אחתיה קא בכיא, אמרה ליה: עשה בשביל בני! אמר לה: +ירמיהו מ"ט+ עזבה יתמיך אני אחיה. - עשה בשביל אלמנותי! - אמר לה: +ירמיהו מ"ט+ ואלמנותיך עלי תבטחו. נח נפשיה דרבי שמעון בן לקיש, והוה קא מצטער רבי יוחנן בתריה טובא.

אמרו רבנן: מאן ליזיל ליתביה לדעתיה - ניזיל רבי אלעזר בן פדת, דמחדדין שמעתתיה. אזל יתיב קמיה, כל מילתא דהוה אמר רבי יוחנן אמר ליה: תניא דמסייעא לך. אמר: את כבר לקישא? בר לקישא, כי הוה אמינא מילתא - הוה מקשי לי עשרין וארבע קושייתא, ומפרקינא ליה עשרין וארבעה פרוקי, וממילא רווחא שמעתא. ואת אמרת תניא דמסייע לך, אטו לא ידענא דשפיר קאמינא?

הוה קא אזיל וקרע מאניה, וקא בכי ואמר: היכא את בר לקישא, היכא את בר לקישא, והוה קא צוח עד דשף דעתיה [מיניה]. בעו רבנן רחמי עליה ונח נפשיה.